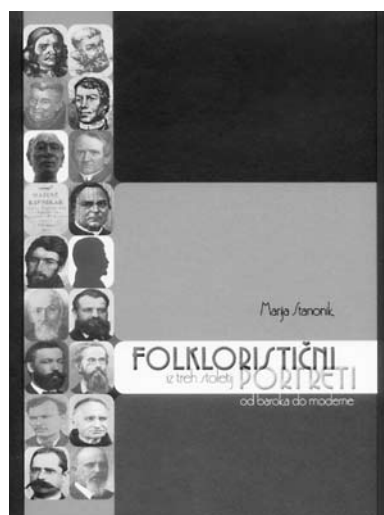

MARIJA STANONIK: Folkloristični portreti iz treh stoletij od baroka do moderne; Založba ZRC, ZRC SAZU, Ljubljana 2012, 424 str.

France Kotnik v *Narodopisju Slovencev* pred sedmimi in Vilko Novak v *Raziskovalcih slovenskega življenja* pred skoraj tremi desetletji sta poleg uglednih etnologov upoštevala tudi vrsto piscev, zaslužnih za slovstveno folkloristiko, Marija Stanonik, najvidnejša raziskovalka na tem področju, pa je v pričujočem zborniku njuno pisanje še dopolnila z novimi strokovnimi dognanji. Osemnajst portretov je po njenih besedah bolj profiliranih ter z vidika duhovne, kulturne in slovstvene zgodovine in jezikoslovja osvetljenih v novi luči. Ob Jarnika, Korytko, Rutarja, Slomška, Štreklja, Valvazorja in druge v naši kulturni zavesti uveljavljene zbiralce in zapisovalce folklorne gradiva je postavila še vsaj v tem pogledu po krivici zapostavljene, kot so bili Dajnko, Pohlin ali Valjavec, pa tudi prezrte, Gregorja Kreka, Gašperja Križnika in Viljema Urbasa. Predstavitve nekaterih so zdaj prvič objavljene, poteze iz različnih zbornikov in drugih objav že znanih podob pa so usklajene z namenom dela – kronološkega leksikona in hkrati kompandija, ki naj bralcu olajša dostop do zbranega gradiva o slovstveni folkloristiki, mitologiji in paremiologiji.

MAJA GODINA GOLIJ (ur.): Vojne na Slovenskem; Založba ZRC, ZRC SAZU, Ljubljana 2012, 120 str.

Svetovni vojni v prejšnjem stoletju sta odpravili mejo med bojiščem in zaledjem. Pričevanja, spomini in podobe v zborniku govorijo o stiskah, ki jim je bilo izpostavljeno civilno prebivalstvo. Zlasti ženske, ki so morale, da so ohranile domove ter prehranile otroke, opravljati tudi delo mobiliziranih, ujetih, interniranih ali ubitih moških družinskih članov. Zato ni naključje, da so, razen muzejskega svetnika Franca Kuzmiča, ki piše o tragediji židovskih družin v Prekmurju med drugo vojno, vse avtorice ženske. Petra Svoltšak skozi dopisovanje pripadnikov primorske družine Gerbec – štirje sinovi so oblekli avstrijske uniforme, domači pa so postali begunci v Italiji – odstira eno od mnogih podobnih zgodb. Marija Klobčar analizira slovenske vojaške ljudske pesmi, urednica izdaje slikovito piše o pomanjkanju, tudi lakoti v Mariboru, zapis Špele Ledinek Lozej pa govori o obnovi med soško fronto uničenega stavbnega fonda v Vipavski dolini. Ivanka Huber opisuje občutenje druge svetovne vojne na Goričkem – med madžarsko okupacijo in po prihodu sovjetskih čet – zadnji prispevek, spis Neve Makuc, Vojna na meji, pa sega v čase spopadov med Habsburžani in Benečani med 15. in 18. stoletjem vzdolž današnje slovensko-italijanske meje.

JASMINA PAPIĆ: Martjanci skozi čas – »Martjančarji o Martjancih«; Turistično društvo Martin Martjanci, Martjanci 2012, 36 str.

Martjančarji so brošuro izdali ob prvi okrogli obletnici delovanja svojega turističnega društva Martin, zraslega iz študijskega krožka Gibanje za zdravje. Pred desetimi leti so namreč skrbi za zdravo prehrano in dobro telesno pripravljenost dodali še izlete in različne oblike izobraževanja. Društvo je med drugim organiziralo razstavo velikonočnih izdelkov, pustovanje s pustno povorko, kresovanje, postavitve mlaja in klopotca ter različne vaške igre. Za prvo nalogo so si Martjančarji zastavili predstavitev kraja – obiskovalcem od drugod in, ne nazadnje, tudi sebi, zlasti mladini. Osrednji projekt je bil poleti 2011 izpeljani etno tabor Martjanci skozi čas, ki ga je spodbudila razstava starih fotografij vasi. Pričevanja o življenju v preteklosti so zbrali s pomočjo 21 intervjujev s starejšimi vaščani. Tukaj predstavljeno gradivo kaže, da so mladi iz njihovih spominov izvedeli za nekdanje šege in obri ter vaško himno in grb, spoznali družbeno hierarhijo v vasi, vlogo velikega in malega *rijtarja* ter marsikaj, česar še niso vedeli o svoji znameniti gotski cerkvi.

* Iztok Ilich, publicist, prevajalec in urednik. 1000 Ljubljana, Trebinjska 11, E-naslov: iztok.ilich@amis.net

ZMAGO ŠMITEK: Poetika in logika slovenskih mitov – Ključi kraljestva; Študentska založba, zbirka Koda, Ljubljana 2012, 396 str.

Zmago Šmitek v svojem delu nadaljuje in nadgrajuje razpravo *Mitološko izročilo Slovencev*; priporoča tudi vzporedno branje, saj se poglavja obeh knjig prepletajo, ne da bi se podatki v njih ponavljali. Tukaj še bolj poglobljeno zariše lok od staroslovanskega Svarožiča – Radogosta prek Zelenega Jurija do slovenskega Kresnika, izčrpneje pa obravnava tudi bogato izročilo o Kralju Matjažu. Podnaslov Ključi kraljestva se ne navezuje neposredno nanj, ki mu je ljudska domišljija pripisala razsežnost mitološkega junaka, temveč opozarja zlasti na simbolni pomen mitičnega predstavnega sveta mnogih generacij naših prednikov, ki jim je z ohranjanjem stare vednosti uspelo – »kot v nekakšni matjaževski kraljevski votlini« – do našega časa ohraniti to »kolektivno duhovno in kulturno posest«. Avtor tudi povezuje slovensko, slovansko in indoevropsko duhovno izročilo v pregleden sistem. Kljub geografski oddaljenosti in vsem očitnim razlikam med obema okoljema prepletanja vidi tudi v sorodnosti indoevropskih jezikov in v podobnostih v čaščenju svetih gora, kač in nadnaravnih bitij ter v sorodnosti nekaterih zoomorfnih bitij, kot so pri nas pustni liki gamele in kurenti.

IDA INTIHAR: Prehranska kulturna dediščina Posavja; Etnološko društvo Terica Jelenik pri Raki, Jelenik 2012, 128 str.

Knjiga, ki jo je na pobudo profesorja Janeza Bogataja s člani etnološkega društva Terica pripravila predsednica Ida Intihar, ni le zbirka zanimivih domačih receptov. Vrednost ji dviguje prvi, z dokumentarnimi fotografijami obogaten del Hrana in življenje ljudi v Posavju, ki opiše praznično leto v tem delu države. Prikaže sezonska kmečka dela in opravila s šegami in z značilnimi spremljajočimi jedmi. Na primer *likofe* z družabnimi igrami, kamor so se vabili sosede, da so se drug drugemu še enkrat oddolžili za pomoč pri košnji, žetvi, metju prosa in ribanju zelja ali repe, pri teritvi lanu in *furovžu*. Nadaljevanje je bolj skupinsko delo, saj je 185 receptov prispevalo kar 14 sodelavk in sodelavcev iz občin Radeče, Sevnica, Laško, Krško, Brežice in Kostanjevica. Kot posebnosti Posavja, z razlikami med štajerskim in dolenskim bregom Save, so izpostavljene pregreta smetana, jetrne klobase in *trijet* – v sladkanem vinu namočen kruh. Med skoraj že pozabljenimi jedmi pa tudi *potanc* ter jedi z drnuljami in s proseno kašo, ki jo je po drugi vojni skoraj povsem nadomestil riž.

FRANC ČERNIGOJ: Hoja za besedo – po poteh dežele. Ljudska besedila iz Zgornje Vipavske doline; Občina Ajdovščina, Ajdovščina 2012, 104 str.

Knjižica, ki jo je uredil Franc Černigoj, je domiselni preplet ljudskega izročila, zlasti pravljic in pripovedk iz Zgornje Vipavske doline, ter za popotnike in izletnike koristnih namigov in napotkov, kako najlažje priti do naravnih in kulturnih znamenitosti, odmaknjenih od glavnih prometnic, naštetih pa so tudi krajevni prazniki in z njimi povezane prireditve. Hoja za besedo, ki se začne v Ajdovščini in nadaljuje prek reke Vipave do Batuj ter nato spet čez reko skozi vasi in zaselke pod Čavnom nazaj proti izhodišču, kot svojevrsten uvod začnejo odlomki iz spisa Franceta Starovaškega Na Čavnu. Postaje ob tej poti so v nadaljevanju zaznamovane s pripovedmi, izluščenimi iz ljudskega izročila, kot so ajdovščinska Princesa in sužnji, Sveti Pavel nad Planino, Od kod ime vasi Gaberje, o Školovi lukni in njeni gospe, Kako je nastala vas Šmarje, Od kod ime Vrtovin ipd. Večina besedil je povzeta po zapisih neutrudnega zbiralca besednega izročila, prof. Janeza Dolenca iz Tolmina, preostale pa so večinoma ohranili njegovi dijaki in dijakinje ter učenke in učenci OŠ Dobravlje.

